

V I J E N A C

Godina V.

U Zagrebu 1. ožujka 1927.

Knjiga VII. 5.

Dr. IZIDOR KRŠNJAVI †

AUTOBIOGRAFIJA*

Doktor filozofije i prava Isidor Kršnjavi rodio se u Našicama dne 22. travnja god. 1845.

Dvije godine bio je u franjevačkoj pučkoj školi u Požegi. S osam godina došao je u prvi razred franjevačke gimnazije

* Još za života pokojnog Kršnjavoga dobili smo ovu njegovu autobiografiju (pisanu u trećem licu) da je objavimo, »kada bude vrijeme«. To je vrijeme došlo prije, nego smo se nadali, jer je dr. Kršnjavi umro 3. februara o. g. u 82. godini svoga plodnog života. Mjesto prikaza o njegovu životu i radu mi donosimo ovaj dragocjeni i autentični dokumenat, pisan od samog pokojnika, a njim će se moći koristiti i historičari i svi oni, koji žele da iz bližega upoznaju rad ove naše značajne ličnosti. »Vijenac« napose gubi u pokojniku uglednog i marljivog saradnika, koji je s velikim interesom i toplim simpatijama pratio život našega lista, i ovo je nažalost posljedni pokojnikov članak, kojim uredništvo može počastiti svoje čitaoce.

požeške. Tu je polazio još i prvo poljeće drugoga razreda. Rani lijepi utisci, što ih je primio kao franjevački pitomac zasadili su mu se duboko u dušu. Odatle mu velike simpatije za Franjevce.

I za vrijeme teške očeve bolesti dali su ga u franjevački samostan u Požegi. Iza očeve smrti god. 1854. primljen je u zagrebački plemićki konvikt, te je prešao u tamošnju, onda njemačku, gimnaziju. Budući premlad, morao je natrag u prvi razred, koji je svršio s odlikom. Godine 1858. molio je svoju majku, da ga uzme k sebi u Vinkovce, gdje je 1863. također u njemačkoj krajiškoj gimnaziji položio ispit zrelosti.

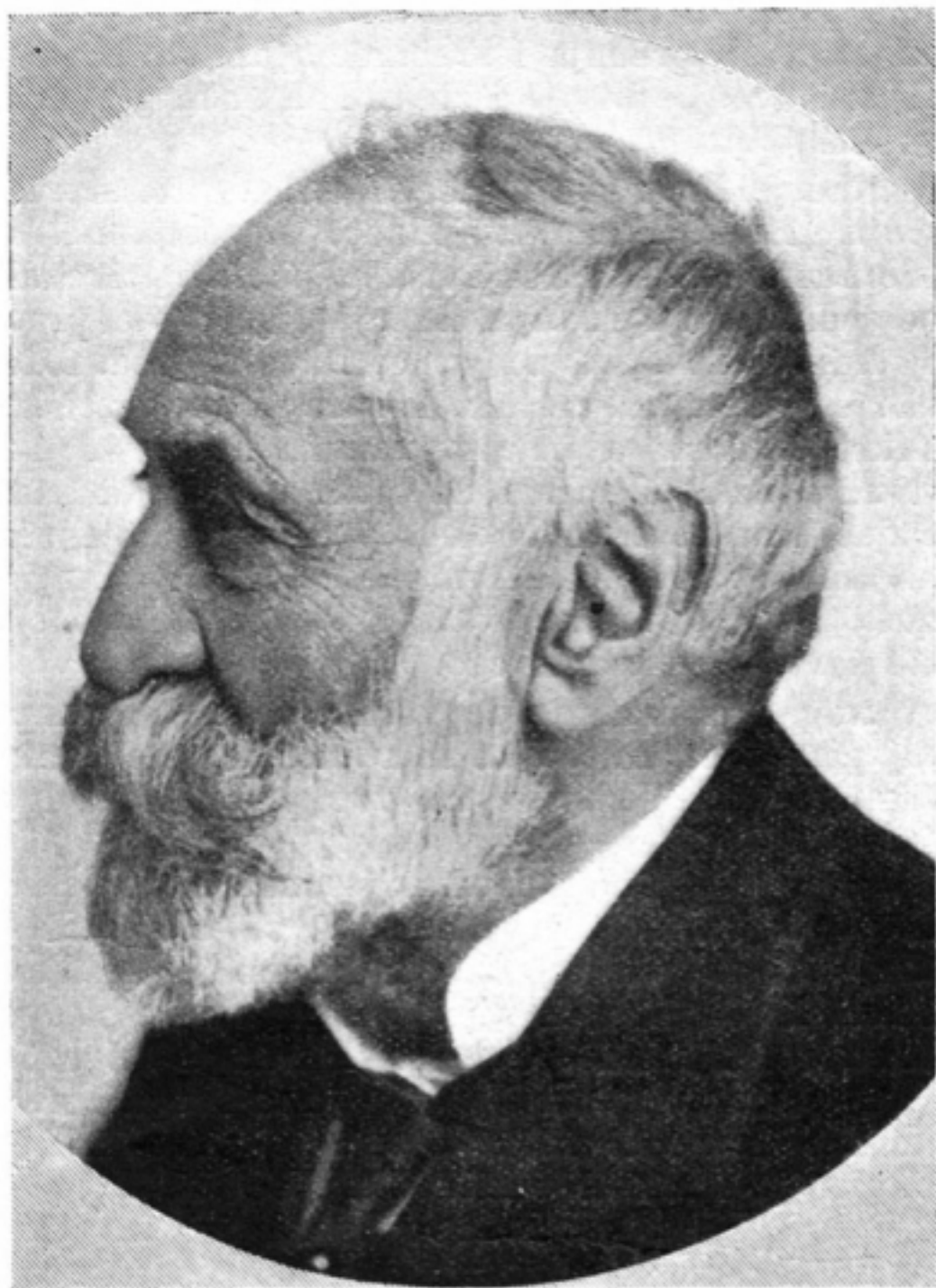
Sedamnaest godina star spjevao je pjesmu, (štampanu u »Glasonoši« 1862.) koja se Franji Markoviću i Jos. Eugenu Tomiću vrlo svidala. Marković je držao, da će Kršnjavi postati znatnim pjesnikom. Istina je, da se je kroz čitav

svoj život zanosio za pravom pjesmom i pjesničkim krasotama. U ono vrijeme već je Kršnjavi dopisivao u »Glasonoši« i u »Pozoru«.

Poslije pada Bachova sistema zavladao je hrvatski jezik na srednjim školama, a nije bilo dovoljno učitelja vještih jeziku hrvatskomu. Namještali su zato abiturijente suplentima — među njima i Kršnjavija — na osječku gimnaziju.

Tu je predavao povijest, njemački jezik i filozofsku propedeutiku. Obučavao je stenografiju i krasnopis — ukupno 25 (dvadesetipet) sati na tjedan. Među njegovim učenicima u osmom razredu bilo je starijih od njega. Ipak je Franjo Rački kod inspekcije bio s njim vrlo zadovoljan.

Našao je onda vremena da uči slikati kod izvrsnoga osječkog slikara Huga Conrada pl. Hötzendorfa te udovoljio time ljubavi za umjet-

nost, koja ga je već od rana djetinjstva nadahnjivala tako, te se je u risanju odlikovao već prije kod Methudija, učitelja risanja na zagrebačkoj gimnaziji.

U izvještaju osječke gimnazije saopćio je prvi predloge za sistem hrvatske stenografije, radi čega je kasnije »Hrvatsko stenografsko društvo« Kršnjavija imenovalo svojim počasnim članom.

Suradivao je i u »Slavoncu«, što ga je izdavao Miroslav Kraljević u Požegi.

God. 1866. poslije poraza Austrije kod Königsgrätza pisao je glasoviti federalista Šuzelka u svojoj »Reformi«, da se sveza Austrije s Njemačkom ne smije prekinuti, pa makar se radi toga morao rat nastaviti. Uzbuđen i ogorčen, reagirao je na to mladi Kršnjavi oštrim

dopisom Šuzelki, te je dokazao: da bi takov rat značio ubijstvo na svakom pojedinom vojniku. Da svoje razlaganje prikaže važnijim potpisao je taj dopis pseudonimom »Freiher von Relković«. Šuzelka je taj list odštampao u svojoj »Reformi« poprativši ga uljudnim odgovorom — prema barunu Relkoviću... ali je zbilja obustavio dalje pisanje o toj svojoj nesretnoj ideji.

Od god. 1866.—1869. svršio je Kršnjavi trienium na bečkom sveučilištu, kamo je dozvolom vlade pošao studirati sa svojom suplentskom plaćom. Od te plaće (36 for. 66 novč.) otplaćivao je mjesečno 5 (pet) forinti za lijekove, što ih je potrošio bio za vrijeme teške svoje bolesti (tifus) u Osijeku.

Izabran za predsjednika hrvatskoga đačkoga društva »Velebit« isticao se u politici radeći oko ujedinjenja hrvatskoga i srpskoga đačkoga društva. Kad nije uspio, odrekao se svakoga interesa za politiku pa se to intenzivnije stao baviti znanošću i umjetnošću. Kopirao je u bečkim zbir-kama razne slike, među ostalima sliku od Ruysdaela i dvije velike slike od Rubensa (Lavicu te Boreju i Eriteju). Posljednja dva semestra trienija upisao se i na Akademiji umjetnosti. Uz to je redovno risao i slušao na sveučilištu anatomiju kod prof. Hyrtla. Risao je i u anatomskom zavodu po lješinama. Ipak nije zanemario znanstveni rad pa je već dan iza primljenog apsolutorija na sveučilištu položio prvi historijski rigoroz. Poslije praznika položio je i drugi filozofski rigoroz te je odmah iza toga pošao u München, gdje se upisao u Akademiju umjetnosti. Tu je učio risati i radirati kod Johanna Leonharda Raaba počam od zimskoga semestra 1869. do konca školske god. 1870. U jesen te godine položio je na bečkom sveučilištu treći, posljednji rigoroz (matematički) našto je promoviran za doktora filozofije.

Povrativši se na Münchensku Akademiju umjetnosti stupio je u u školu Wilhelma Dietza, gdje je ostao do konca školske godine 1872. Iza kako je u ferijama u najmljenom atelieru naslikao dvije slike, koje je u Beču izložio te njima veliku pohvalu postigao, oženio se sestrom kasnije glasovitoga svoga suučenika Karla Fröschla. Troškom oca svoje žene otputovao je u Italiju, gdje je čitave zime slikao u Veneciji. U proljeću 1873. vratio se u Beč, da prouči na bečkoj svjetskoj izložbi znameniti umjetnički odio. U jesen te godine otputovao je u Rim, gdje je marljivo cijele zime slikao i u galerijama proučavao umjetnine. Svake večeri slikao je u privatnoj risaoni Chigi kostimirane modele. Slijedećega proljeća pošao je u Napulj, proučio tamčšniji vrlo znameniti muzej te ostao u okolici da proučava rimske starine u Pompejima i slikajući u Sorentu i na Kapri-u. Vrativši se u jeseni 1874. u Rim upoznao se s vrlim poljskim slikarom Siemiradskim, u čijem je velikom atelieru svu godinu slikao. Sa Siemiradskim proučavao je i arheologiju. (S. je onda baš slikao svoju ogromnu sliku »Neronove baklje«).

God. 1875. uzeo je Kršnjavi malen atelier u kući, gdje je Siemiradski radio, pa je tamo svu zimu slikao, družio se sa Š. te od njega dobre

savjete primao. Iste godine u proljeću dobio je od austrijske vlade atelier u Palazzo Venezia.

U to je vrijeme boravio u Rimu biskup Strossmayer. S njim se je Kršnjavi danomice družio. Biskup je kod njega naručio tri slike: dvije za crkvu u Gorjanima kod Đakova, a jednu za crkvu Sv. Marka u Zagrebu. Slike za Gorjane dovršio je Kršnjavi u Rimu (velike oltarske slike: Raspeće i Madonu s djetetom).

Budući da one dvije slike, što ih je izradio u Monakovu a s velikim uspjehom izložio u Beču, ostadoše neprodane, izložio ih je u Rimu. I tu je moralni uspjeh bio velik te ih je glasoviti ruski kipar Antocholski htio kupiti. Nudio je premalo pa su slike opet ostale neprodane. Slike su se vanredno svidjele i nasljedniku prijestolja talijanskoga. Prišapnuli su Kršnjaviju, neka ih pokloni kraljeviću pa da će dobiti orden za uzdarje. Kršnjavi to nije htio učiniti.

Biskupa Strossmayera samo su zanimale religiozne slike. Samo se tako može razumjeti, da nije kupio te dvije vanredno sjajnim koloritom slikane »mrtve prirode«, za koje su bečke novine pisale, da su Goetheovski zdrave i da bi se Makart od njih mogao učiti, a rimske su novine Kršnjavija sravnjivale sa Zeuxisom, znamenitim slikarom grčkim. (Kršnjavi nije poznavao ni jednoga ni drugoga kritika).

Vidjevši biskup Strossmayer materijalni neuspjeh Kršnjavijev nagovarao ga, da se ostavi slikarstva te da primi profesuru povijesti umjetnosti na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. Kršnjavi je pristao na biskupovu ideju te ja izjavio, da će primiti profesuru, ako ga profesorski zbor filozofskoga fakulteta pozove. Biskup je to u Zagrebu kod prof. zbora polučio obećavši, da će svoju galeriju još za života svoga poslati u Zagreb, ako ju Kršnjavi prenese, uredi i ravna te ju predavanjima popularizuje.

Imenovanje Kršnjavijevo profesorom na sveučilištu zagrebačkom oteglo se iz budgetarnih razloga sve do jeseni god. 1878. Ove dvije godine, otkako se vratio iz Rima, proveo je Kršnjavi prvu u Beču, drugu u Monakovu. U Beču je surađivao u arheološkom seminaru prof. Conze-a; uz to je slikao u atelieru, što mu ga je ustupila bečka Akademija umjetnosti. Tu je izrađivao studije za sliku Madone, koja je bila određena za Markovu crkvu u Zagrebu. Iz Beča je Kršnjavi otišao opet u Monakov, da se spremi za slučaj ako ostane slikarom. Radio je vrlo uspješno kod Lindenschmidta. Kraj toga pohadao je katkad vježbe kod prof. arkeologije Bruna.

Napokon je u jesen 1878. stiglo imenovanje za izvanrednoga sveučilišnoga profesora u Zagrebu, nakon što se Kršnjavi obvezao, da će prve godine služiti besplatno. Uistinu doznačena su mu beriva tek 1881. dok je još u jesen 1878. počeo predavati na sveučilištu i u nadbiskupskom sjemeništu bogoslovima IV. tečaja. Uvodno predavanje o znamenovanju arkeologije štampano je. Predavanja Kršnjavijeva o crkvenoj umjetnosti preporučio je vladika Strossmayer u posebnom lijepom članku u »Katoličkom Listu«.

Još kao sveučilištarac došao je Kršnjavi g. 1868. u Zagreb s idejom, da utemelji društva za gajenje i promicanje umjetnosti i umjetnog obrta. Pozvao je najotmjenu gospodu zagrebačku na sastanak, na kome je naglasio koliko bi korisno i potrebno bilo takovo društvo. Zaključeno bi, da se utemelji »Društvo Umjetnosti«. Kad je Kršnjavi deset godina kasnije došao u Zagreb, nitko nije znao, što li se s tom molbenicom dogodilo. Kršnjavi ju je našao u registraturi vladinoj povoljno riješenu. Izvadio ju i konstituirao »Društvo Umjetnosti«. Predsjednikom su izabrali grofa Burattija, potpredsjednikom Franju Račkoga, tadanjega predsjednika Akademije Znanosti i Umjetnosti, Kršnjavija pako tajnikom. (Kršnjavi je neumorno revnovao za ovo društvo dugi niz godina kao njegov tajnik, poslije kao predsjednik dižući ukus općinstva priređivanjem izložaba, te dijeljenjem umjetničkih premija i žrebanjem umjetnina među članove. Ostala je i znatna za onda glavnica od preko sto hiljada kruna).

Kad je Hrvatsko Društvo Umjetnosti slavilo svoju tridesetgodisnjicu, mnogi su umjetnici u prekrasnoj mapi Kršnjaviju u počast prikazali po jednu svoju radnju. Kršnjavi je ostao predsjednikom Društva Umjetnosti sve do god. 1918. kad se je iza prevrata zahvalio na toj časti iza kako ga je nešto prije nekolicina njegovih protivnika uzalud kušala da makne. Pokojni sada Pajas, fini novinar, napisao je lijepo i objektivno kratku povijest »Hrvatskoga Društva Umjetnosti« baš u vrijeme, kad je Kršnjavi imao odstupiti s predsjedništva.

Nova uprava nije dopustila, da se odštampa taj prikaz, iz kojega bi se suviše vidjele velike zasluge Kršnjavijeve za ovo plemenito društvo).

Već god. 1879. priredilo je onda novo »Društvo Umjetnosti« prvu izložbu za umjetnost i umjetni obrt. Na toj izložbi izložio je Kršnjavi sliku Bogorodice, koju je po nalogu Strossmayerovu naslikao za crkvu Sv. Marka u Zagrebu. (Tu je sliku međutim prve godine svoga boravka u Zagrebu dovršio bio). Na toj prvoj izložbi izložio je i Nikola Mašić jednu od svojih prvih lijepih slika, a kipar Ivan Rendić izložio jedno poprsje. Osim toga izložili su svoje slike i razni umjetnici. I Herman Bollè izložio je onda prvi put nacрте svoje. Bollè je u ono vrijeme došao bio u Zagreb kao zamjenik glasovitoga Dombau-meistera Fridrika Schmidta. Preporučen biskupom Strossmayerom preuzeo je on radnje oko obnove prvostolne crkve i Markove crkve u Zagrebu.

Kad je tako vješt graditeljski umjetnik došao u Zagreb pristupio je Kršnjavi ostvarenju obrtne škole, imenice škole za građevni obrt.

Tadanji predstojnik kr. zem. vlade odjela za bogoštovlje i nastavu Ivan Vončina mislio je na to, da utemelji klesarsku školu u Hrvatskom Primorju. Kako je vazda bio sklon svemu, što je za javno dobro probitačno, dao se je lahko nagovoriti na to, da osnuje u Zagrebu na široj podlozi školu za građevne obrte. Tek se je bojao, da ne će naći pokrića. Kršnjavi je, da ga podupre,

napisao niz članaka o ustrojstvu obrtne nastave, koji su članci i napose štampani. U istu svrhu osnovao je Kršnjavi i muzej za umjetni obrt.

U prosincu god. 1882. otvorena je svečano obrtna škola s internatom. No vlada nije htjela preuzeti odgovornost za novu tu školu, koja se je razlikovala od svih ostalih obrtnih škola u bivšoj monarkiji, stoga je predala upravu obrtne škole »Društvu Umjetnosti«. Društvo je stavilo na čelo obrtne škole direktorij, komu je besplatnim pročelnikom bio Kršnjavi. Poslije šest godina preuzela je vlada obrtnu školu i muzej za umjetnost i obrt pa ih je proglasila zemaljskim zavodom. Kršnjavi je sad nastojao da podigne i tekstilni, imenice pučki domaći obrt.

Da podigne ukus i da zainteresuje za pučki obrt, predavao je u manastiru milosrdnih sestara o stilu u tekstilnoj umjetnosti, te je reformirao u tom zavodu sav ručni rad te izrađivanje crkvenih paramenata.

U prostorijama još praznoga drugoga kata nove akademijske zgrade priredio je izložbu seljačkoga umjetnog tkanja i veziva. U interesu te izložbe proputovao je Slavoniju te je u »Narodne Novine« pisao »Listove iz Slavonije«, koje je zaodjenuo beletrističkom svježinom, kako bi probudio što veće zanimanje za stvar. Ti su Listovi izašli i u posebnoj brošuri, a bogati su narodnim nazivljem te zanimljivim podacima i uputama gledom na domaći naš kućni obrt.

Spomenuta izložba domaćega obrta dobro je djelovala te je omogućila, da su se uspješno priredile izložbe u Trstu i Budimpešti. Obje izložbe priredene su u drvenim paviljonima, što ih je u hrvatskom narodnom stilu osnovao član direktorija obrtne škole Bollè. Velika zasluga za uspjeh tih izložbi ide Kršnjavija, koji je i opet s nevjerovatnom požrtvovnosti nesebično radio samo da Hrvatska sebi osvjetla lice. Hrvatski paviljon je do otvorenja izložbe bio posve gotov. Jedino hrvatski paviljon. (Nasljednik prijestola Rudolf pregledavao je izložiste i pojedine paviljone. Dostojanstvenik mađžarski, koji ga je pratio, rekao je zlobno pred Kršnjavijem, s kojim se je kraljević Rudolf razgovarao: »Dieser Pavillon wird natürlich nicht fertig bis zur Eröffnung der Ausstellung«. Kršnjavi je odgovorio naglasivši jako svaku riječ: Dieser Pavillon wird fertig sein«. — »Geben Sie Acht, Sie sagen das vor Seiner königlichen Hochheit«, reče Mađžar. — Kršnjavi odvrati: »Vor S. Klg. Hochheit wiederhole ich es: dieser Pavillon wird fertig«. — Vrlo teško i uz velik napor mogao je iskupiti zadanu riječ.

Godine 1884. izabran je Kršnjavi u sabor na temelju programa vladi sklone Narodne Stranke. Sklonuo ga je na to predstojnik vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu Vončina. Videći Kršnjavi, da mu se tu otvara jedina mogućnost za djelovanje na polju prosvjete i napretka poslušao je savjet i dao se birati u sabor.

Ako je do tada imao mnoge i vrlo uvažene ličnosti za protivnike — ili da bolje reknem: za kivnike, tim je svojim korakom dao povoda groznoj hajci, koju su na nj podigli nazivajući ga iz-

dajicom i zlotvorom. On je snosio sve nepravedne podvale mirne savjesti s elegantnom resignacijom noseći u duši jedini cilj: napredak naroda svoga, a po njemu napredak čovječanstva.

Prem je Kršnjavi galeriju biskupa Strossmayera prenio u Zagreb te ju namjestio i uredio na potpuno zadovoljstvo biskupa i općinstva i u njoj održao niz vrlo zanimljivih predavanja, otkazano mu je mjesto ravnatelja galerije nekoliko dana iza kako je izabran u sabor, a prijateljske veze između Strossmayera i njega prekinule su se definitivno. Veliki biskup ostao je nepomirljiv. Ponio se — žalibože — vrlo nepravedno protiv Kršnjavija i nije ga izmirilo ni čitavo kasnije vanredno zaslužno kulturno djelo njegova nekad šticićenika. No jednu je Kršnjavi satisfakciju ipak dobio: Rački, veliki historik hrvatski te jedan od najboljih svoga doba, Rački, koji se također sa Strossmayerom odvrnuo bio od Kršnjavija, na smrtnoj svojoj postelji napisao mu je biliet, u kojemu se od njega oprašta i priznaje njegovo uspješno djelovanje.

God. 1885. proputovao je Kršnjavi na poziv ministra grofa Kállaya Bosnu i Hercegovinu te je izradio statute za muzej umjetnoga obrta u Sarajevu. Ponudu, da primi ravnateljstvo toga muzeja, odbio je — druge su bile njegove težnje — ali je predložio učenika svoga dra Ćiru Truhelku, koji je to mjesto primio i vrlo uspješno tamo djelovao.

Od god. 1886.—1891. imao je Kršnjavi od vremena do vremena dopust pa je učio pravo u Beču. Promoviran je za doktora prava 1. svibnja 1901. god.

U saboru sudjelovao je Kršnjavi u svim važnijim debatama i odborima. Kad je vlada predložila nov zakon za reorganizaciju pučkoga školstva, bio je Kršnjavi refentom te je postigao, da se u zakon stavi zahtjev, prema kojemu općine imadu učiteljima davati zemljišta na porabu. Neudaju učiteljica nije mogao sprečiti.

Kod stvaranja zadružnoga zakona izradio je posebnu zakonsku osnovu s motivacijom a u svrhu, da se zadruga uzdrže. U nekoj debati pale su od strane opozicije protiv jednoga člana većine krupne riječi, kojima je dostojanstvo sabora povređeno bilo. Kršnjavi se umiješao u obranu ugleda zakonodavnoga tijela. Došlo je do dvoboja između Kršnjavija i zastupnika Pavlovića. Oba su protivnika ostala slučajno nepovređena. Kršnjavi je radi toga bio izopćen iz Crkve, ali je papinskom dozvolom formalno opet primljen u krilo Katoličke Crkve.

Ljeti godine 1891. proputovao je Kršnjavi Dansku, Norvešku i Švedsku, da prouči tamošnje školstvo. (Upoznao je osim drugih Ibsena i Björnsona). Iste godine 16. studenoga imenovan je predstojnikom kraljevske zem. vlade odjela za bogoštovlje i nastavu.

Prva mu je briga bila, da namakne nužna sredstva za podizanje školskih i znanstvenih zgrada i crkvi te za podupiranje znanosti i umjetnosti.

Najprije je reorganizirao nakladu školskih knjiga, koja, radi nemara vanjskih oblasti, nije donosila nikakve koristi. U kratkom roku utje-

rao je zaostale dugove i otvorio vladi znatno vrelo dohodaka. Iz toga dohotka platio je umjetničko uređenje vladine zgrade za bogoštovlje i nastavu i ostavio glavnicu, koja je do najnovije doba narasla na 800.000 (osam stotina dinara). Osim toga računao je s tim, da je zemaljski budget imao tražbinu protiv Mađarske iz obračuna zajedničkih dohodaka. Ta je tražbina već iz godinâ 1880.—1890. iznosila 1,232.178.— (jedan milijun dvjesta trideset i dvije hiljade stotina sedamdeset i osam) kruna, do godine 1893. pako narasla je ta svota do preko šest milijuna kruna. Znajući da ništa, što se od ove svote uštedi, ne će doći u korist hrvatskoga zemaljskoga budgeta, nastojao je Kršnjavi, da što više od toga novca privede hrvatskim kulturnim svrhama.

S gradom Zagrebom sklopio je ugovor prema kojemu se je grad obvezao, da će 4.364% svojega cjelokupnoga dohotka doprinijeti za gradnju novih školskih zgrada u Zagrebu i za uzdržavanje novih učevnih zavoda. Osim toga, da će dati grad u gotovu 160.000 kruna i k tomu još ustupiti nekoliko zgrada u cjelokupnoj vrij. od 700.000 K.

Osiguravši sebi pokriće za dalekosežnu akciju, koju je poduzeo da izvrši, proveo je Kršnjavi velik dio svoga programa u kratkom vremenu svoga predstojnikovanja (u cigle četiri i po godine). Naročitu brigu posvetio je graditeljstvu. U tu je svrhu osnovao u krilu obrtne škole graditeljsku školu. Sagradio je, pregradio ili dogradio preko devedeset učevnih zavoda i preko devedeset crkvi. (Popis tih gradnja saopćen je u Službenom Glasniku vladinoga odjela za bogoštovlje i nastavu).

Među ovim zgradama spominjem u Zagrebu:

nove školske zgrade na Wilsonovu trgu, — divne palače, koje bi mogle resiti ma koji velegrad;

žensku stručnu školu;

dogradnju i pregradnju glazbenoga zavoda; isposlovao je gradnju kazališta na današnjem

Wilsonovu trgu;

pregradnja i umjetničko urešenje zgrade vladinog odjela za bogošt. i nastavu;

pregradnja bolnice Milosrdnih sestara u Ilici, kupljene za školske svrhe.

Najvažnije zgrade između mnogih izvan Zagreba:

nova gimnazija na Sušaku;

nova školska zgrada te internat za učenike srednjih škola u Gospiću;

školske zgrade u Karlovcu, u Novoj Gradiški i drugdje;

pregradnja i umjetnička obnova unijatske stolne crkve u Križevcima te katedrale u Pakracu.

Uz ovu svoju veliku građevnu djelatnost stvorio je Kršnjavi i obilje kulturnih instituta i organizacija. Utemeljio je prebrodivši vanredne poteškoće žensku srednju školu na temelju modernih jezika. Na tom liceju bio je latinski jezik uveden fakultativno te pedagogija s vježbaonom tako, da su se učenice mogle pripraviti ili za sveučilište ili za pučko učiteljstvo. One, koje nisu odabrale ni latinski jezik ni pedagogiju nego

engleski jezik, mogle su sebi pribaviti podlogu naobrazbe potrebne prosvijetljenoj ženi.

Utemeljio je žensku stručnu školu, da se djevojke nauče sebi praviti odijelo, rublje i šešire te razne ručne radove, da time uzmognu prištediti mnogu paru u kućanstvu. Htio je urediti i žensku trgovačku školu i školu za kućanstvo. Za ovu sagrađene su u suterenu sjevernoga krila velike školske zgrade (Wilsonov trg — Jelisavina ul.) sve nužne prostorije.

Uveo je realne gimnazije novoga tipa za dječake. Taj tip real. gimnazije primljen je od nas kasnije u inozemstvu. Ovom reformom omogućio je učenicima realki pohađanje sveučilišta i otvorio put za buduću jedinstvenu srednju školu, o kojoj je god. 1849. objelodanio svoje misli u brošurici: *Primjedbe uz »Načela o uređenju srednjih škola u kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca«* te uz *»Nacrt zakona o narodnim školama u kralj. SHS.«* Štampane su te *Primjedbe* u kr. zem. tiskari te nam predočuju moderni praktični tip jedinstvene srednje škole.

Još je utemeljio Kršnjavi škole za slijepe i za gluhonijeme s internatom te preuredio prvo, primitivno rodilište. Ta tri zavoda smjestio je u bivšoj bolnici Milosrdnih sestara (u Ilici), koju je zgradu vlada u to ime kupila pa tim omogućila gradnju nove bolnice milosrdnih sestara u Vinogradskoj cesti. Uredio je internate i na preparandijama u Zagrebu i u Petrinji a preparandiju, predbježno bez internata, u Osijeku.

Pozvao je iz Kristianije u Zagreb ravnatelja tamošnje trgovačke gimnazije pa je u dogovoru s njime preudesio sistem trgovačkih škola, koje su do tada bile pripojene realkama.

Pozvao je i austrijskoga inspektora nautičkih škola te je u dogovoru s njim preudesio sistem nautičke škole u Bakru. Nabavio je lijepu lađu na jadra i na paru, s kojom su se učenici nautičke škole vježbali na moru a vlada je njom priređivala znanstvene i umjetničke izlete. Tih izleta bilo je više i s lađom i na kopnu: dvaput u Italiju, po jedamput u Budimpeštu i Beč, jedamput u Đakovo, Osijek i Pećuh za proučavanje triju crkvi u sredovječnom slogu.

Reformirao je građanske škole u male srednje škole trgovačkoga ili gospodarskoga smjera.

Reorganizovao je plemićki konvikt, u kojemu je nekad kao gimnazijalac proveo nekoliko godina.

Na sveučilištu dokinuo je sredovječni sistem, da đaci profesorima plaćaju naukovinu. Umjesto toga povisio je plaće sveučilišnih profesora a đaci su plaćali stalnu svotu za naukovinu u sveučilišnu blagajnu. Tu reformu prihvatila je kasnije austrijska vlada.

Kršnjavi je udesio način sistemizovanja sveučilišnih profesora i započeo izdavanje znanstvene knjižnice za sveučilišne nauke. Preinačio je ispitni red za srednjoškolske profesore i za doktore filozofije. Da oživi filološku naobrazbu, nabavio je Kršnjavi lijep broj sadrenih odljeva klasičnih kipova i otvorio mali sadreni muzej u novoj zgradi srednjih škola. Namijenio je gombaonu te zgrade za sadrene odljeve sa Partenona atinskoga. Zato dužina te gombaone odgovara

ra širini pročelja toga hrama. Kad nije mogao postići, da se nova gombaona gradi, a proširi sadreni muzej, morao je odljeve skulptura Partenona smjestiti u staru sveučilišnu zgradu, gdje su, osobito kipovi iz timpanona, vrlo nezgodno smješteni. Narudžbu većega broja sadrenih odljeva za sušačku gimnaziju obustavilo je predsjedništvo vlade.

Kršnjavi se brinuo i za tjelesni uzgoj hrvatskoga podmlatka: uveo je u srednje škole novo gombanje i mačevanje, a u pučke uveo je školske šetnje u prirodu.

Jednoga je profesora poslao u Stockholm, da nauči švedsko gombanje i mačevanje. Uspjesi bili su vrlo povoljni. Da se djeca u pučkoj školi nauče obuci u ručnom radu (Slöjd), poslao je i dva učitelja u Švedsku a ovi su vrativši se u domovinu obučavali dvanaest svojih drugova u Zagrebu. Slöjd se je po švedskom primjeru imao uvesti u sve škole, kako bi se usavršila spretnost mladih ruku, koje će se kasnije u životu lahko moći u raznim zgodama praktično prihvatiti gdje kojega korisnoga i potrebnoga posla.

Da profesori — sveučilišni i srednjoškolski — uzmognu proširiti svoje iskustvo i znanje, našao je sredstva za obilne štipendije. Jednoga je profesora klas. filologa poslao na arheološku školu u Atinu, a jednoga profesora biblijskih nauka u Jerusolim na tamošnji zavod za tu struku. Druge je profesore slao na naučna putovanja, da upotpune i obnove znanje svoje.

Za besplatnu publikaciju znanstvenih radnji imali su srednjoškolski profesori prije na raspolaganje samo izvještaje raznih gimnazija. Kršnjavi je utemeljio »Nastavni Vijesnik«, gdje profesori uz honorar mogu češće i svima pristupačno štampati svoje znanstvene radnje.

Kršnjavi je promijenio interkalarnu upravu nadbiskupskih dobara, koja nije imala nikakova prihoda. Postigao, da je vjerozakonskoj zakladi privrijedio svotu od 500.000 (pet stotina hiljada) kruna, prem je dao bio popraviti vrlo zapuštene zgrade pa je obnovio i samo posoblje u nadbiskupskom dvoru u doličnom slogu i prem je u Maksimiru dao popraviti zgrade i ribnjake pročistiti. Kraj svega toga još je mogao 100.000 (sto hiljada) kruna interkalara dati za nov tarac u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj.

Kršnjavi je unapređivao i razne kulturne zavode. Pozvao je učenjaka prof. Bendorfa iz Beča, preuredio s njim arheološki muzej i postavio prof. Brunschmidta za ravnatelja odredivši u novom sveučilišnom zakonu, da profesor arheologije mora biti i ravnatelj arheološkoga muzeja. S Bendorfom otišao je na Trsat, da ocijene tamošnju zbirku kipova grofa Nugenta, koju je zbirku Kršnjavi zatim nabavio za arheološki muzej zagrebački. Tim je naš muzej postao iza bečkoga najbogatijim muzejom klasičnih kipova u bivšoj monarkiji.

Za arheološki muzej nabavio je i veliku numizmatičku zbirku; za sveučilišnu biblioteku pak Springerovu biblioteku uz cijenu od 40.000 (četdeset hiljada) kruna i Migne-ovu Patrologiju, ogromno djelo vanredne važnosti.

Matici Hrvatskoj dao je posebnu subvenciju za izdavanje prevoda latinskih i grčkih klasika htijući, da svi klasici budu prevedeni na hrvatski jezik. Kasnije su obustavili izdavanje tih prevoda.

Za mnoge škole obilno je nabavio potrebna učila.

Za boravka kralja Franje Josipa u Zagrebu god. 1895. spalili su sveučilišni daci javno mađzarsku zastavu, da tim prosvjeduju protiv mađzarske prevlasti. Kršnjavi je tobože zato morao odstupiti. Uistinu je njegovo revnovanje mnogima u Budimpešti i u Zagrebu bilo zazorno pa je njegovo umirovljenje već prije bilo zaključeno. Tek su visoki »orden«, kojim ga je kralj htio da odlikuje, opet odnijeli — poradi te zgrade — natrag u Beč.

Godine 1896. petoga travnja umirovljen je iza četiri i pol godine predstojnikovanja.

Šesnaestoga travnja 1897. uspostavljen je u stepen i plaću odjelnoga predstojnika kr. zem. vlade te je na vlastitu želju imenovan opet sveučilišnim profesorom.

Za Vijesnik Arkiva napisao je Kršnjavi Studije k Historiji Salonitani Tome arcidakona spljetskoga te je tu radnju koju citiraju na stranim sveučilištima izdao i na njemačkom jeziku.

Kršnjavi je preveo na hrvatski jezik cijelu Danteovu Božanstvenu Komediju te napisao k svome prevodu jasan i svakomu pristupačan komentar. To je djelo izdala Matice Hrvatska.

Još je Kršnjavi priređivao prvi u Hrvatskoj predavanja u raznim gradovima domovine uz ilustracije skioptikonom te prvi uveo »Uranika zalište« za popularizovanje nauke i umjetnina. On je upriličio i prvo prikazivanje u toj »Uraniji«.

Godine 1918. bio je Kršnjavi prvi, koga je Hrvatsko Narodno Vijeće umirovilo... Iste godine umrla mu je supruga Mina Fröschl iza duge i teške bolesti.

God. 1919. oženio se hrvatskom spisateljicom, profesorom na ž. realnoj gimnaziji, Štefom Iskrom (Iva Rod) mnogogodišnjom suradnicom svojom u svim njegovim literarnim radnjama.

Njezinim poticajem počeo je iza stanke od preko trideset i pet godina opet slikati. Izradio je više lijepih portaita; oltarsku sliku bl. Marka Križevčanina za Križevce i mnogo drugih slika. Tako je god. 1921. u svojoj sedamdesetoj godini izveo 15 m² veliku fresko sliku u svetištu franjevačke crkve Sv. Franje prodiče pticama.

Iz velike simpatije prema sv. Franji napisao je Kršnjavi roman iz XIII. stoljeća u dva dijela: »Božji vitez« i »Božji sirotan«.

Napisao je i nekoliko dramatskih radnja, ali te nijesu ni štampane ni prikazivane, a obilan je i njegov novinski rad.

Kršnjavi nije tražio drugo doli opće dobro svoga naroda, a kroz to dobri napredak čovječanstva. To je bila njegova ambicija, te jedino njegov cilj.